

**ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ
ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ ԱՅՍՕՐ**

**Ձեկոյց՝ ներկայացուած
Գրողներու Համահայկական 6-րդ Համաժողովին
Երեւան, 19-24 Ապրիլ 2012**

ՊԵՐՏ ԹԵՐԶԵԱՆ

Գահիրէ 2012

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ ԱՅՍՕՐ

Ներկայացուող զեկոյցին մէջ նկատի առնուած է 1995-էն մինչեւ օրերս երկարող ժամանակահատուածի ընթացքին Եգիպտոսի մէջ տարուած հայկական հրատարակչական գործունեութիւնը:

Հրատարակչութեան աւանդական ըմբռնումը նկատի կ'ունենայ թղթատիպ գրականութիւնը: Ներկայ զեկոյցին մէջ ընդգրկուած է նաեւ թուանշային հրատարակչութիւնը, հաշուի առնելով այն իրողութիւնը, թէ հրատարակչութեան այդ տարբերակը վերջին տասնամեակներուն եւ ի մասնաւորի զեկոյցին ընդգրկած ժամանակահատուածին լայն տարածում գտած է:

Այս սկզբունքէն մեկնելով ներկայ զեկոյցը կ'ընդգրկէ հետեւեալ բաժինները՝

1.- Մամուլ

ա- Տպագիր Մամուլ (հայերէն եւ արաբերէն)

բ- Թուանշային Մամուլ (հայերէն եւ անգլերէն)

2.- Տպագիր գիրքեր (հայերէն, անգլերէն եւ արաբերէն)

3.- Մամուլի թուանշային հաւաքածոներ (հայերէն եւ արաբերէն)

4.- Երաժշտական հրատարակչութիւն (տպագիր եւ թուանշային)

5.- Նկարչական հրատարակչութիւն (տպագիր եւ թուանշային)

1.ա-ՏՊԱԳԻՐ ՄԱՍՈՒԼ

Վենետիկի մէջ 1512 թուականին հայ տպագրութեան ռահվիրայ Յակոբ Մեղապարտի նախաձեռնութեամբ առաջին հայերէն տպագիր հատորին լոյս ընծայումէն շուրջ 350 տարի վերջ, հայերէն տպագրական տառերը եգիպտոսի մէջ առաջին անգամ գործածուած են 16 Մարտ 1865-ին: Առիթը Գահիրէի մէջ Աբրահամ Մուրատեանի խմբագրութեամբ եգիպտահայ անդրանիկ պարբերական «Արմաւենի»ին լոյս ընծայումն էր:

Եգիպտոսի մէջ երկրորդ հայերէն պարբերաթերթը կը հանդիսանայ 1888-ին Ղեւոնդ Քինյ. Փափագեանի միջոցով Աղեքսանդրիոյ մէջ լոյս տեսած «Նեղոս» պարբերաթերթը:

Ըստ եգիպտահայ մտաւորական Տոքթ. Սուրէն Պայրամեանի եգիպտահայ մամուլի մասին կատարած ուսումնասիրութեան,^{*} 1865 թուականէն մինչեւ այսօր եգիպտոսի մէջ լոյս տեսած են շուրջ 170 անուն հայկական պարբերականներ:

Ներկայիս Եգիպտոսի մէջ լոյս կը տեսնեն մամուլի հետեւեալ հինգ օրկանները.

ա - « Յ Ո Ւ Ս Ա Բ Ե Ր » Օրաթերթ

Հիմնադրութեան թուական՝ Ա. շրջան 1913
Բ. շրջան 1915

Ներկայիս լոյս կը տեսնէ շաբաթը 5 թիւ (Երեքշաբթին Շաբաթ) որոնցմէ չորս թիւ 4 էջով եւ մէկ թիւ 8 էջով:

Պաշտօնաթերթ՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Եգիպտոսի Շրջանակի:

Հրատարակիչ՝ Յուսաբեր Մշակութային Ընկերակցութիւն, 1979-էն:

Խմբագիր՝ Զաւէն Լիյլոզեան

բ - « Ա Ր Ե Ի » Օրաթերթ

Հիմնադրութեան թուական՝ 1915

Ներկայիս լոյս կը տեսնէ շաբաթը 2 անգամ (Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը) իւրաքանչիւր թիւ 6 էջով:

Պաշտօնաթերթ՝ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Եգիպտոսի Շրջանակի:

Հրատարակիչ՝ Հայ Ազգային Հիմնադրամ, 1970-էն:

Խմբագիր՝ Ասպետ Արթինեան

^{*} ՀԱՅ ՄԱՍՈՒԼԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ – Մատենագիտական Ցուցակ, Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան – Գահիրէ 2005:

գ - « Զ Ա Յ Ա Կ Ի Ր » Երկշաբաթներ

Հիմնադրութեան թուական՝ Ա. շրջան 1948
Բ. շրջան 1963

Լոյս կը տեսնէ 4 էջով:

Պաշտօնաթերթ՝ Ս.Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Եգիպտոսի Շրջանակի:
Հրատարակիչ՝ Հայկական Ընթերցասրահ, 1989-էն
Խմբագիր՝ Աւետիս Մովսէսեան

դ - « Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ »

Հիմնադրութեան թուական՝ Ա. շրջան 1956 - 1981
Բ. շրջան 1996

Ներկայիս լոյս կը տեսնէ եռամսեայ պարբերականութեամբ:

Պաշտօնաթերթ՝ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան
Եգիպտոսի Շրջանակի:
Հրատարակիչ՝ Գահիրէի ՀԲԸՄ
Խմբագիր՝ Տիկին Արաքսի Տէօվլէթեան 2002-2011
Տիկին Շաքէ Մարգարեան-Արթինեան 2012

ե - « Ա Ր Ե Գ » (Դիւան արաբական եւ հայկական մշակոյթներու)

Ներկայիս լոյս տեսնող արաբալեզու ամսօրեայ պարբերաթերթ:

Հիմնադրութեան թուական: Մայիս 2010

Հրատարակիչ՝ Գահիրէի ՀԲԸՄ

Խմբագիր՝ Տոքթ. Սոհամէտ Ռիֆաաթ Էլ Իմամ

Հայկական նիւթերու խմբագրական խորհրդատու՝ Պերճ Թէրզեան

1995-ԷՆ 2011 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՒ ԴԱԴՐԱԾ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆՆԵՐ

« Ա Ր Ե Ի »

“Արեւ” օրաթերթի արաբալեզու ամսօրեայ յաւելում (24-32 էջ)

Լոյս տեսած է՝ 1998-2009

Հրատարակիչ՝ Հայ Ազգային Հիմնադրամ

Խմբագիր՝ Տոքթ. Սոհամէտ Ռիֆաաթ Էլ Իմամ

Հայկական նիւթերու խմբագրական խորհրդատու՝ Պերճ Թէրզեան

«Մ Ե Ն Ք Ե Ի Մ Ե Ր»

Աշակերտական տարեկան եռալեզու (հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն) պարբերաթերթ

Լոյս տեսած է՝ Ա. թիւ 1999 – 2000 մինչեւ 2002 - 2003

Հրատարակիչ՝ Հելիոպոլսոյ Նուպարեան Ազգ. Վարժարանի աշակերտութիւն

Խմբագիր՝ Խմբագրական Կազմ

« Ծ Ի Ծ Ե Ռ Ն Ա Կ »

“Ջահակիր” երեկշաբաթաթերթի երաժշտական եռամսեայ յաւելուած (60 էջ)

Լոյս տեսած է՝ 2001 Յունուարէն - 2008 Յունուար:

Հրատարակիչ՝ Հայկական Ընթերցասրահ

Խմբագիր՝ Հայկ Աւագեան (հեղինակ բոլոր նիւթերուն):

« Շ Ո Ղ Ա Կ Ա Թ»

Կրօնաբարոյական – Տեղեկատուական ամսօրեայ պարբերաթերթ

Լոյս տեսած է՝ 2002 – 2004 (16 թիւ)

Հրատարակիչ՝ Գահիրէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի

Խմբագիր՝ Հոգշ. Տ. Աշոտ Վրդ. Մնացականեան

Արժ. Տ. Յովսէփ Քինյ. Ալեքսանեան մինչեւ թիւ 10

Արժ. Տ. Զենոն Քինյ. Բարսեղեան թիւ 14-էն

« ԱԽՊԱՐ ԱՐՄԻՆԻԱ » (Հայաստանի Լուրերը)

Արաբալեզու եռամսեայ պարբերաթերթ (8 էջ)

Լոյս տեսած է՝ 2006-2010:

Հրատարակիչ՝ ՀՀ Եգիպտոսի Դեսպանատուն

1.բ-ԹՈՒԱՆՇԱՅԻՆ ՄԱՍՈՒԼ

ա - «ԵԳԻՊՏՈՍՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

<http://Egypt.mfa.am>

Տեղեկատվական եւ լրատվական կայքէջ,
հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն տարբերակներով

Հիմնադրութեան թուական՝ 2006
Հրատարակիչ՝ ՀՀ Եգիպտոսի դեսպանութիւն

Կայքէջը ունի հետեւեալ բաժինները իրենց ստորաբաժանումներով՝

Դեսպանութիւն, Հայաստան, Արտաքին քաղաքականութիւն, Երկկողմ յարաբերութիւններ, Իլապատոսական ծառայութիւն, տեղեկատվութիւն, հայ համայնք

Կայքէջին վրայ առանձին գլուխներու տակ կ'երեւին Արտաքին Գործերու Նախարարութեան լրահոսը եւ Դեսպանութեան կողմէ սփռուած լուրերը: Լուրեր լոյս կը տեսնեն նաեւ Տեղեկատվութեան բաժնին տակ, ինչպէս նաեւ լրատվական նկարներ Դեսպանութեան բաժնին տակ:

բ - AGBU Egypt (ՀԲԸՄ Եգիպտոս)

Անգլերէն լեզուով կայքէջ – www.AgbuEgypt.com

Հիմնադրութեան թուական՝ Յունիս 2007
Հրատարակիչ՝ ՀԲԸՄ Գահիրէ
Խմբագիր՝ Տոքթ. Վիգէն ճիզմէճեան

Նիւթերը առընչուած են՝

- ՀԲԸՄ-ի անցեալ եւ ընթացիկ գործունէութեան.

Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ՀԲԸՄ-ի զոյգ մասնաճիւղերուն գործունէութեան

- Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ զոյգ ՀԲԸՄ ՆՈՒՊԱՐ մարզարաններու գործունէութեան :

Կայքէջը, վերոնշեալներէն զատ, ունի լրատվական եւ տեղեկագրական բազմաբնոյթ ստորաբաժանումներ, որոնցմէ կը ներկայացնենք հետեւեալները՝

- **Մամուլ` Newsletter** գլուխին տակ կարելի է կարդալ հին եւ նոր թիւերը:
ՀԲԸՄ-ի «Տեղեկատու» եռամսեայ պարբերաթերթին (հայերէնով)
«Արեւ» եւ «Արեգ» ամսագրերուն – (արաբերէնով)
- **Լուսանկարչական Արխիւ` Photo Gallery**
Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ՀԲԸՄ-ի եւ ՀՍԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ մասնաճիւղերու գործունէութիւններուն վերաբերեալ լուսանկարչական տարեկան արխիւ 1955-էն ցարդ:
- **Ժամանակագրական Տարեգրութիւն** ՀԲԸՄ-ի Եգիպտոսի վերոնշեալ կառոյցներուն` 1955-էն ցարդ:
- **Տեսանիւթերու արխիւ`** ՀԲԸՄ-ի եւ ՀՍԸՄ ՆՈՒՊԱՐԻ անցեալի եւ ներկայի ձեռնարկներու:
- **Մուտքագրումի մէջ են** Եգիպտահայ «Արեւ» օրաթերթի թուանշային արխիւը (1915-2000) եւ Եգիպտահայ նկարիչներու կենսագրութիւններն ու նկարներու նմոյշները:

գ - «Ա Ր Մ Ա Ի Ե Ն Ի» Armaveni.com Հայերէն լրատուական կայքէջ

Բնոյթ` Անկախ անհատական ձեռնարկ:
Հիմնադրութեան թուական` Նոյեմբեր 2009
Հրատարակիչ` Մուրատ Յարութիւնեան
Խմբագիր` Մուրատ Յարութիւնեան
Օգնական խմբագիր` Նորա Գոլոյեան-Քէօհնէլեան
Լրագրող` Նեկտար Յարութիւնեան-Պալեան
Լուսանկարիչ` Օհան Ճանիկեան

Կայքէջը ունի տասը գլխաւոր բաժիններ`
 Մայր էջ, ընդհանուր, եկեղեցի, դպրոց, ակումբ, մարզական,
 պատկերասրահ, տեսերիզ, դիմագիծ եւ տեղեկատու:
 Նիւթերը առընչուած են եգիպտաբնակ հայերու առօրեային:

2 – ՏՊԱԳԻՐ ԳԻՐՔԵՐ

Եգիպտոսի մէջ առաջին հայերէն տպագիր գիրքը հրատարակուած է Աղեքսանդրիա՝ 1888-ին, Ղեւոնդ Քինյ. Փափագեանի նախաձեռնութեամբ: Գիրքին խորագիրն է «Դատապարտեալն Շուշան» (հեղինակ՝ Սկրտիչ Թիւթինճեան. 60 էջոց վիպակ):

Ըստ եգիպտահայ մտաւորական Տոքթ. Սուրէն Պայրամեանի, 1888-էն ասդին, Եգիպտոսի մէջ լոյս տեսած են շուրջ 1900 անուն հայերէն լեզուով գիրքեր:

* * *

Գալով ներկայ ղեկոյցին ընդգրկած ժամանակահատուածին, նշենք թէ 1995 թուականէն մինչեւ օրս Եգիպտոսի մէջ հրատարակուած են հայերէն լեզուով 96 գիրքեր եւ պրակներ, որոնցմէ 57-ը՝ Գահիրէի ԶԲԸՄ-ի Սաթենիկ Չագըր Զիմնադրամի միջոցներով: Անոնց կողքին, նոյն տարիներուն, Գահիրէի ԶԲԸՄ-ը նոյն միջոցներով հրատարակած է նաեւ հայկական նիւթեր շօշափող այլ լեզուներով (արաբերէն եւ անգլերէն) 17 անուն գիրք:

Իսկ ներկայ տարուան Յունուարին, Գահիրէի ԶԲԸՄ-ի Սաթենիկ Չագըր հիմնադրամին միջոցներով լոյս տեսաւ ամերիկահայ ծանօթ պատմաբան ճորճ Պուռնուքեանի “A Concise History of the Armenian People” հատորին արաբերէն թարգմանութիւնը:

Նոյնպէս, ներկայ տարուան Մարտին, Գահիրէի Ազգային Առաջնորդարանի Բօլ Քիլիտճեան հրատարակչական Ֆոնտի միջոցներով լոյս տեսաւ եգիպտահայ մտաւորական Տոքթ. Սուրէն Պայրամեանի «Հայ Գիրքը Եգիպտոսի մէջ» հատորը, որ մատենագիտական ցուցակն է 1888-էն մինչեւ 2011 Եգիպտոսի մէջ հայերէն լեզուով հրատարակուած գիրքերուն:

Տեղին պիտի ըլլար նշել թէ Գահիրէի Բարեգործականի հրատարակած հայ մշակոյթի գանձարանը հարստացնող բազմաբնոյթ գիրքերուն մէջ կան կոթողական գործեր, որոնցմէ կարելի է առանձնապէս յիշատակել Մեսրոպ

Մաշտոցի անուան Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող Աստղիկ Գեորգեանի երկու ստուարածաւալ հատորները՝ «Հայ Մանրանկարիչներ-մատենագիտութիւն 9-19 դդ.» եւ «Անանուն Հայ Մանրանկարիչներ - 9-17դդ.»:

Անոնց կարգին կարելի է յիշատակել նաեւ եգիպտահայ երաժշտագէտ Հայկ Աւագեանի «Տիգրան Չուհաճեան "Արշակ Բ"» աշխատասիրութիւնը, որ առաջին անգամ ըլլալով տպագիր վիճակով լոյսին կը բերէր հայկական առաջին օփերան, երկու ձեւով՝ դաշնամուրային եւ նուագախմբային նուագագրութիւններով, կից ունենալով նուագախմբային գործիքներու իրենց ձայնաբաժինները՝ ամփոփուած 24 տետրակներու մէջ:

2003թ. Երեւանի մէջ գումարուած Հայագիտական Միջազգային Համաժողովի ընթացքին, «Հայագիտութեան Արդի Վիճակը եւ Նրա Զարգացման Հեռանկարները» խորագրով զեկոյցին մէջ, ՀՀ ԳԱԱ Արուեստի Իստիտուտի տնօրէն Երաժշտագէտ Գեորգ Գեօղակեան վերջին տարիներուն երեք կարեւորագոյն նշանակութիւն ունեցող երաժշտագիտական հրատարակութիւններուն շարքին կը յիշէր այս հրատարակութիւնը:

Վերոյիշեալ գիրքերէն զատ, Գահիրէի ՀԲԸՄ-ը հրատարակած է հայրենի, սփիւռքահայ թէ օտար հեղինակներու պատմական, նկարչական եւ երաժշտական նիւթեր շօշափող բազմաթիւ արժէքաւոր հատորներ, որոնք ժամանակի սղութեան պատճառով, դժուար է մի առ մի թուարկել:

3-ՄԱՍՈՒԼԻ ԹՈՒԱՆՇԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐ

ա - Հայերեն Թուանշային Հաւաքածոյ

Գահիրէի ԶԲԸՄ-ը 1997 թուականին ձեռնարկեց Եգիպտոսի մէջ լոյս տեսնող երկու օրաթերթերը՝ «Արեւ»ը եւ «Յուսաբեր»ը, ինչպէս նաեւ «Ջահակիր» երկշաբաթաթերթը մանրաժապաւենի (Microfilm) վրայ նկարելու:

Այս գործողութիւնը աւարտեցաւ 2001-ին: Մանրաժապաւենի վրայ նկարուեցան «Արեւ»-ի հաւաքածոն (1915-2000), «Յուսաբեր»-ի հաւաքածոն (1916-2000) եւ «Ջահակիր»-ի նոր շրջանի հաւաքածոն (1963-2000): Նկարուած մանրաժապաւեններէն իւրաքանչիւր թերթի խմբագրութեան յանձնուեցաւ տուեալ թերթին օրինակը: Իսկ երեք թերթերուն օրինակներէն մէկական մանրանկարուած հաւաքածոյ յանձնուեցան Հայաստանի Ազգային Գրադարանին եւ ԶԲԸՄ-ի Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանին: Հաւաքածոյէն մէկ օրինակ ալ պահուեցաւ Գահիրէի ԶԲԸՄ-ին մօտ:

Հայաստանի Ազգային Գրադարանին հետ համաձայնութիւն գոյացած էր, որ ան պատրաստէ երեք թերթերուն հաւաքածոներուն մատենագիտութիւնը, սկսելով նախ «Արեւ»-ի հաւաքածոյով եւ Գահիրէի ԶԲԸՄ-ը յանձնառու եղած էր մատենագիտութիւնը տպելու: Դժբախտաբար, թեքնիք դժուարութիւններ արգելք հանդիսացան որ Ազգային Գրադարանը իրագործէ մանրաժապաւեններու հիման վրայ կազմուելիք մատենագիտութիւնը:

Նշեալ մանրաժապաւեններուն պատրաստութեան հիմնական նպատակն էր փաստագրել եւ հետաքրքրուողներուն մատչելի դարձնել Եգիպտահայութեան 20-րդ դարու պատմութիւնը:

Սակայն անոնց պատրաստութիւնէն յետոյ դիտել տրուեցաւ թէ «Արեւ»-ի եւ «Յուսաբեր»-ի հաւաքածոները կարելոր էն հայոց պատմութեան 1915-1923 երկարող ճակատագրական ժամանակահատուածին համար, երբ նկատի ունենանք թէ այդ օրերուն քայքայուած էր Արեւմտահայաստանի հայկական մամուլը, տակաւին չէր կազմաւորուած միջին արեւելեան հայկական մամուլը եւ պատերազմի ու յեղափոխութեան թոհուրոհին մէջ էր կովկասահայ մամուլը:

Այս պարագան մղեց Գահիրեի ԶԲԸՄ-ը կրկին նկարելու «Արել»-ի հաւաքածոն (1915-2000), այս անգամ թուանշային դրութեամբ:

Այս թուանշային հաւաքածոն Հայաստանի Ազգային Գրադարանին յանձնուած է Յուլիս 2010-ին եւ այժմ Գրադարանը ձեռնարկած է անոր նիւթերուն մուտքագրումին ու սկսած՝ զանոնք հետզհետէ ցուցադրել Ազգային Գրադարանի կայքէջին վրայ:

Հաւաքածոյին մուտքագրումին աշխատանքը երբ իր լրումին հասնի, Գահիրեի ԶԲԸՄ-ը պիտի ստանձնէ «Արել»-ի թուանշային մատենագիտութեան տպագրութիւնը:

բ - Արաբերէն Թուանշային Հաւաքածոյ

Գահիրեի ԶԲԸՄ-ը Մարտ 2001-էն սկսեալ ձեռնարկած է կարելոր եւ ընդգրկուն ծրագրի մը, որուն ընդհանուր խորագիրն է «ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻՆ ՄԷՋ, 1878-ԷՆ 1923»:

Ծրագիրը նախատեսած էր տուեալ ժամանակաշրջանին Եգիպտոսի մէջ արաբերէն, անգլերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուներով լոյս տեսած՝ Եգիպտոսի Ազգային Գրադարանին մէջ գտնուող բոլոր թերթերուն եւ պարբերականներուն մէջ Հայաստանի եւ հայերու վերաբերեալ նիւթերու փաստագրումը:

Սոյն ծրագիրը իրագործելու համար Եգիպտացի պատմաբան մը՝ Տոքթ. Սոհամէտ Ռիֆաաթ Էլ Իմամ, եւ իր ղեկավարութեան տակ գործող երեք հոգինոց աշխատախումբ մը, շաբաթը հինգ ամբողջական օրեր Եգիպտոսի Ազգային Գրադարանին մէջ պահ դրուած թերթերու եւ պարբերականներու հաւաքածոները այբբենական կարգով քննեցին եւ յարմար դատուած նիւթերը պատճենահանեցին:

Ինչպէս նշուեցաւ, սկիզբը նախատեսուած էր ուսումնասիրել արաբերէն, անգլերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուներով լոյս տեսած Եգիպտական պարբերականները: Սակայն, աշխատանքի ձեռնարկելէ յետոյ, թէքնիք պատճառներով նկատի առնուեցաւ միայն արաբալեզու մամուլը, որ 312 անուն Եգիպտական պարբերականներու կողքին կ'ընդգրկէր նաեւ Ազգային Գրադարանին մէջ

գտնուող Եգիպտոսէն դուրս լոյս տեսած արաբալեզու 71 անուն այլ պարբերականներ եւս:

Այսպիսով ուսումնասիրուած պարբերականներուն ընդհանուր քանակը կը հասնէր 383 անուն պարբերականի:

Նիւթերու ընտրութիւնը եւ պատճենահանումը տեւեց շուրջ 10 տարի եւ աւարտեցաւ 2011-ի առաջին կիսուն: Արդիւնքը եղաւ շուրջ 36200 պատճենահանուած էջ, որոնք կազմուելով գոյացան երեք տարբեր չափերու 220 հատորներ (87 հատոր նամակաթուղթի չափով՝ 19121 էջ, 37 հատոր 30x42 սմ. չափով՝ 5894 էջ, 96 հատոր 42x60 սմ. չափով՝ 11188 էջ):

Հետաքրքրական պիտի ըլլար արձանագրել, թէ պատճենահանուած 383 անուն թերթերէն, Եգիպտոսի եւ այլ արաբական երկիրներու մէջ լոյս տեսածներէն զատ, պատճենահանուած են արաբական երկիրներէ դուրս լոյս տեսած 21 արաբալեզու թերթեր հետեւեալ վայրերէն՝ Արժանթին, Նիւ Եորք, Ֆիլատելֆիա, Լոնտոն, Փարիզ, Կ. Պոլիս, Հնդկաստան եւ ճապոն:

Ներկայացուած ծրագրին խորագրէն դատելով, ուշադիր ունկնդիրը նկատած պիտի ըլլայ որ 1878-ը Սան Ստեֆանօ-ով սկսող հայկական հարցին միջազգայնացումին տարին է, իսկ 1923-ը Լոզանի Դաշնագրով այդ հարցին սառեցման թուականը:

Այս երկու թուականներուն միջեւ երկարող ժամանակաշրջանին վերաբերեալ նիւթերու փաստագրումը աւարտած ըլլալով, նախատեսուածին պէս այժմ գոյութիւն ունի ցարդ չօգտագործուած աղբիւրներու հարուստ շտեմարան մը՝ հայկական հարցին տարբեր հանգրուաններուն, հայկական ջարդերուն եւ ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ Եգիպտոսի մշակութային, տնտեսական, կրթական եւ քաղաքական կեանքին մէջ հայերու ունեցած հսկայ ներդրումին մասին:

Ծրագրին առաջին հանգրուանին, որ նիւթերու պատճենահանումի գործողութիւնն էր, յաջորդեց անոնց թուայնացումի գործընթացը, որ իր աւարտին հասաւ 2011-ի երկրորդ կիսուն:

Այժմ ձեռնարկուած է թուայնացած նիւթերու դասաւորումին եւ մուտքագրումին, որմէ յետոյ առաջադրուած է 2012-ի երկրորդ կէսէն սկսեալ ձեռնարկել արաբալեզու երկու մատենաշարներու հրատարակութեան:

Առաջին մատենաշարը, որ նախատեսուած է աւարտել Մեծ Եղեռնի 100-ամեակէն՝ 2015-էն առաջ, կը վերաբերի հայկական հարցին, հայկական ջարդերուն եւ հայոց ցեղասպանութեան:

Աւելորդ է նշել թէ սոյն մատենաշարով ներկայացուելիք նիւթերը շահեկան են եւ կարելոր այն իմաստով որ Եգիպտոսի, արաբական աշխարհի եւ ընդհանրապէս արաբագէտ իսլամական աշխարհի մտաւորականութիւնը պիտի ծանօթացնեն ցեղասպանութեան, հիմնուելով եգիպտացի եւ արաբ թղթակիցներու կողմէ օրը օրին գրի առնուած ականատեսի վկայութիւններու կամ արաբ եւ իսլամ գրողներու կողմէ կատարուած ուսումնասիրութիւններու եւ վկայութիւններու վրայ:

Այս հանգամանքը կարելոր է ջրելու համար թրքական քարոզչական մեքենային այն յերիւրանքը, թէ արեւմտեան մամուլը Օսմանեան կայսրութեան թշնամի ճակատին մէջ գտնուելով, իրողութիւնները հոն քարոզչական նպատակներով խեղաթիւրուած ներկայացուած են:

Այս առիթով կը փափաքեինք ճշդել թէ առաջադրուած հրատարակչական ծրագիրը իր տեսակին մէջ առաջինը չէ:

Որքան որ տեղեակ ենք, ասկէ առաջ հայկական ցեղասպանութիւնը մամուլի վկայութիւններու գծով փաստագրելու համար նման փորձեր եղած են Միացեալ Նահանգներու (New York Times), Քանատայի (The Halifax Herald), Սուրիոյ (El Takaddom) եւ Եգիպտոսի (Al Ahram) թերթերով, իւրաքանչիւր երկրի մէջ հիմնուելով մէկ թերթի տուեալներուն վրայ:

Ասոնցմէ դուրս բացառութիւն կը կազմէ Սուրիոյ մէջ 2004-ին լոյս տեսած Asda'a El Ebada Al Armania Fi Al Sahafa Al Soureya 1877-1930 (Հայկական Ցեղասպանութեան Արձագանքները Սուրիական Մամուլին Մէջ) գիրքը, որ հիմնուած է 33 սուրիական եւ արաբական այլ թերթերու տուեալներուն վրայ:

Մեր ներկայացուցած ծրագրին տարբերութիւնը այն է, որ ան կը պարփակէ ժամանակակից հայոց պատմութեան ճակատագրական 45 տարիներու շրջան մը, աչքի առջեւ ունենալով ոչ թէ միայն մէկ թերթ, այլ՝ արաբական մամուլի 383 օրկաններ, անկախաբար այն հանգամանքէն, որ ցեղասպանութեան փաստագրումին կողքին կը կատարուի նաեւ փաստագրումը հայկական հարցին եւ, ընդհանրապէս, տուեալ ժամանակաշրջանի ընթացքին Հայաստանի եւ հայերու վերաբերեալ լոյս տեսած բոլոր կարեւոր տեղեկութիւններուն:

Միւս տարբերութիւնը այն է, որ հաւաքուած բոլոր նիւթերը (շուրջ 36000 միաւոր) թուայնացած ձեւով պիտի դրուին Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի եւ, ի հարկին, հայրենի հեղինակաւոր կայքէջի մը վրայ եւս:

Անցնելով առաջադրուած երկրորդ մատենաշարին, նշենք թէ ան պիտի ընդգրկէ փաստագրումը տուեալ ժամանակաշրջանին Եգիպտոսի մէջ նշանակալից դեր ունեցած հայազգի կարկառուն անձնաւորութիւններու գործունէութեան, ինչպէս Եգիպտոսի առաջին վարչապետ Նուպար Փաշա Նուպարեանի, հայազգի արտաքին գործերու նախարարներու, պետական բարձրաստիճան բազմաթիւ այլ կարեւոր դէմքերու, լրագրողներու, մշակոյթի եւ արուեստի գործիչներու, որոնք բոլորն ալ կարեւոր ներդրում ունեցած են Եգիպտոսի հասարակական կեանքին մէջ:

Այս հրատարակչական աշխատանքները երբ իրենց լրումին հասնին, կը յուսանք որ իրագործուած պիտի ըլլայ պատմաքաղաքական եւ մշակութային կարեւոր ծրագիր մը, որ իր բազմաբնոյթ օգուտներուն կողքին կրնայ մեծ նպաստ բերել հայ եւ արաբ յարաբերութիւններու սերտացումին ու խորացումին:

4 - ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Եզիպտահայությունը բարեբախտությունը ունի իր ծոցին մեջ վայելելու ներկայությունը երկու տաղանդաւոր եւ գործունեայ խմբավար - երաժշտագետներու, յանձինս Տեարք Հայկ Աւագեանի (Եզիպտահայ) եւ Միհրան Ղազէլեանի (ՀՀ քաղաքացի, որ շուրջ ինը տարիէ ի վեր Գահիրէի մէջ կը պաշտօնավարէ):

Այս երկու երաժշտագետները աւարտած են Երեւանի Կոմիտասի անուան պետական երաժշտանոցը:

Անոնք իրենց ծաւալած խմբավարական գործունեութեան կողքին կը կատարեն նաեւ լուրջ երաժշտագիտական ուսումնասիրութիւններ:

Անոնք միասնաբար մշակած են երաժշտական հրատարակչութեան վերաբերեալ յոյժ գովելի եւ ինքնուրոյն ծրագիր մը եւ 2010-ի Օգոստոսին զայն ներկայացուցած Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի վարչութեան:

Նկատի ունենալով Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի հրատարակչական նախընթաց կարելորդ գործունեութիւնը, որուն մէկ նշանակալի մասը կը կազմէր երաժշտական հրատարակութիւնը, Գահիրէի Բարեգործականի ուշադրութեան կը յանձնէին թէ՛

1.- 2001 թուականէն սկսեալ հաւաքած են հայ դասական մեներգիչներու հայերէն եւ ոչ-հայերէն ձայնագրութիւններ (recording): Այս Հաւաքածոյի քանակը այսօր հասած է մօտաւորապէս հազար միաւորի եւ կը ներկայացնէ շուրջ 100 տարուան կենդանի-ձայնային պատմութիւն մը, սկսած 1900-ականներու առաջին տասնամեակէն մինչեւ այսօր: Անոնց մեծամասնութիւնը գնուած է համացանցի զանազան կայքերէ:

Կուտակուած երաժշտական պատմական եւ գեղարուեստական այս արժէքներուն մէկտեղումը կարելիութիւն կու տայ երկու հնարաւորութեան՝

Ա.- Նկատի ունենալով այս հաւաքածոյին կարելորդութիւնը եւ մանաւանդ եզակիութիւնը, անհրաժեշտ է զանոնք թուայնացնելով ամփոփել խտասալիկներու եւ տեսասալիկներու վրայ, իւրաքանչիւրին կցելով համապատաս-

խան գրքոյկներ (booklet), այսպիսով ստեղծելով հայ երգային պատմութեան հնարաւորինս համապարփակ հաւաքածոյ:

Բ.- Կազմել ամբողջական մատենագիտութիւն մը գունաւոր աւպոմի տեսքով:

2.- Երեւանի, Փարիզի եւ Գահիրէի գրադարաններէն հաւաքուած են անուանի սփիւռքահայ երաժշտահաններու՝ Աւետիս Մեսուհեան, Գոհարիկ Ղազարոսեան, Տիգրան Զուհաճեան, Ֆուատ Զահէրի (Կարապետ Փանոսեան) ամբողջական գործերու ձեռագիրներու պատճենները, ինչպէս նաեւ Զայ Արդի Ձայնագրութեամբ ժԹ. դարուն տպագրուած հանրայայտ Պատարագը՝ Կոմիտաս Վարդապետի ձեռագիր բազմաթիւ սրբագրութիւններով, որ բոլորովին անյայտ մնացած է երաժիշտներուն: Խազագրեալ իր առաջին հրատարակութենէն մէկ ու կէս դար ետք գոնէ այսօր անհրաժեշտ է այս Պատարագի վերահրատարակութիւնը արդէն երաժշտական լայն զանգումներու համար հասկնալի եւրոպական նօթագրութեամբ՝ կոմիտասեան սրբագրութիւններով հանդերձ: Այս բոլորը մինչեւ այսօր կը մնան անտիպ, մինչդեռ անոնց տպագրութիւնը մեծ նպաստ մը կ'ըլլայ հայ երաժշտութեան համար:

3.- Տարիներու ընթացքին հաւաքած են հայ եւ օտար մամուլին մէջ Տիգրան Զուհաճեանի մասին տպագրուած մեծաքանակ նիւթեր, սկսած իր կենդանութեան օրէն մինչեւ այսօր, որոնց հիման վրայ իրենց ցանկութիւնն է կազմել Զուհաճեանի ընդարձակ եւ մանրամասն մատենագիտութիւն մը (300 էջ):

Այս բոլորի գիտական ուսումնասիրութեան եւ ապա հրատարակութեան պատրաստման նպատակով համակարգչային շարուածքին եւ խմբագրութեան համար անհրաժեշտ է երկարատեւ տարիներ եւ հիմնարկային աշխատանք: Այս պատճառով, կ'առաջարկէին հիմնել մնայուն հրատարակչութիւն մը՝ «Գահիրէի ԶԲԸՄ-ի երաժշտական Զրատարակչութիւն» անունով, մնայուն պիւտճեով մը:

Զրատարակչութիւններուն մեծամասնութիւնը, եթէ ոչ բոլորը, կարելի է իրագործել իբրեւ ելեկտրոնային գիրք (e-Book), որ այսօր բաւական տարածուած է արեւմտեան աշխարհին մէջ: Այսպիսով, հրատարակչութիւնը խնայած կ'ըլլայ թղթային տպագրութեան հետ կապուած հսկայական ծախսերը

եւ միաժամանակ համահնչիւն ընթացած՝ միջազգային թեքնոլոգիի յառաջդիմութիւններուն հետ:

Վերելի ծրագրին ստացումէն յետոյ, Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի Վարչութիւնը հանդիպում մը կ'ունենար երկու երաժշտագէտներուն հետ եւ յետ քննարկումի, որպէս երաժշտական հրատարակչութեան առաջին երկու տարիներու ամբողջական ծրագիր կ'որդեգրուէր հետեւեալը՝

1.- Հայ դասական մեներգիչներու հայերէն եւ ոչ-հայերէն ձայնագրութիւններու թուայնացումը, զանոնք ամփոփելով խտասալիկներու եւ տեսասալիկներու վրայ, իւրաքանչիւրին կցելով համապատասխան գրքոյկներ: Այս հաւաքածոն այսօր կը պարունակէ մօտաւորապէս հազար միաւոր եւ կը ներկայացնէ շուրջ 100 տարուան կենդանի-ձայնային պատմութիւն մը, սկսած Ի դարու առաջին տասնամեակէն մինչեւ այսօր:

2.- Հայ դասական մեներգիչներու ձայնագրութիւններու ամբողջական մատենագիտութիւն մը՝ գունաւոր ալպոմի տեսքով (e-book):

3.- Եւրոպական նօթագրութեան վերածելով տպագրել ԺԹ. դարուն Վաղարշապատ տպագրուած խազագրեալ Պատարագի երկու հրատարակութիւնները (երկու տարբեր խմբագրութիւններ), անոնց աւելցնելով Կոմիտաս Վարդապետի ձեռագիր մեծաթիւ սրբագրութիւնները (e-book):

4.- Տիգրան Զուհաճեանի ընդարձակ եւ մանրամասն մատենագիտութիւն մը:

Ըստ նախատեսութեան, Հայկ Աւագեան պիտի ստանձնէ գիտական ուսումնասիրական մասը, իսկ Միհրան Ղազէլեան՝ Պատարագի Հայ Արդի Ձայնագրութենէն եւրոպականի վերածումը, նօթային համակարգչային շարուածքի, այլեւ բոլոր միւս հատորներուն վերանայման եւ սրբագրութեան պարտաւորութիւնները: Խմբագրական աշխատանքները պիտի կատարեն համատեղ:

Այս ուղղութեամբ Գահիրէի ՀԲԸՄ-ի Վարչութիւնը երկու երաժշտագէտներուն հետ կը կնքէր 1 Յունուար 2011-էն սկսող եւ երկամեայ շրջան մը ընդգրկող

«Ուսումնասիրական պարապմունք»ի պայմանագրութիւն մը, ըստ որուն երկու երաժշտագէտները սկսան իրենց աշխատանքներուն առաջին հանգրուանին եւ հերթական տեղեկագիրներ կը ներկայացնեն վարչութեան:

Աշխատանքը ընթացքի մէջ է եւ կ'ակնկալուի որ նախատեսուած ժամկէտին (Դեկտեմբեր 2012) պիտի աւարտի, որմէ յետոյ պիտի ձեռնարկուի պատրաստուած նիւթերու հրատարակութեան:

Այնուհետեւ պիտի շարունակուին ծրագրին յաջորդ հանգրուաններուն աշխատանքները՝ մինչեւ ծրագրին գործադրութեան լրումի հասնիլը:

5 - ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Գահիրեի ՀԲԸՄ-ը 2011-ի ընթացքին եգիպտահայ արուեստագետ Հրանդ Քելիշեանի աջակցութեամբ դիմած է Գահիրեի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ բազմաթիւ անհատներու եւ կարգ մը հայկական կազմակերպութիւններու, իրենց հաւաքածոներուն մէջ գտնուող եգիպտահայ նկարիչներու գործերը լուսանկարելու համար:

Այս ձեւով կարելի եղած է 19-րդ դարու աւարտէն մինչեւ 21-րդ դարու սկիզբը երկարող շրջանին, եգիպտոսի մէջ գործած ինը իրերայաջորդ սերունդներու պատկանող 38 եգիպտահայ նկարիչներու եգիպտոսի մէջ գտնուող գործերը լուսանկարել:

Եգիպտահայ նկարիչներու ստեղծագործութիւնները լուսանկարելու պարտականութիւնը յանձնուած էր եգիպտահայ ծանօթ լուսանկարիչ Վիգէն Վարժապետեանի:

Այժմ լուսանկարելու գործողութիւնը աւարտած ըլլալով, գոյութիւն ունի անհատներու կամ կազմակերպութիւններու պատկանող 30 հաւաքածոներէ առնուած շուրջ 800 թուայնացած պաստառ հաշուող արխիւ մը:

Այս շարքէն դուրս կը մնան քանի մը արուեստագետներ, որոնց գործերը եգիպտոսի մէջ գոյութիւն չունէին կամ ալ եթէ գոյութիւն ունէին՝ մատչելի չէին:

Սոյն արխիւէն շուրջ 500 նկարներ, զանոնք ստեղծագործած արուեստագետներուն կենսագրական տուեալներով, զորս պատրաստած է արուեստագետ Հրանդ Քելիշեան, 2012 Յունիսէն սկսեալ մնայուն կերպով պիտի տեղադրուին Գահիրեի ՀԲԸՄ-ի կայքէջին վրայ:

Ծրագրուած է նաեւ հետագային նոյնը, աւելի մանրամասն տուեալներով, գունատիպ աւպոմով մը հրատարակել: